

Yugoslavya'nın Kosova Bölgesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Ders Plân ve Programlarında Türk Halk Edebiyatının Yeri

İskender Muzbeg ŞEFİKOĞLU

Bugün Yugoslavya'da yaşayan Türklerin sayısı resmi kaynaklara göre 127.920'dir.¹ Bu sayı 1981 nüfus sayımının bir verisi olduğu için, Yugoslavya'da bugün yaşayan Türklerin sayısının daha kabarık olduğunu söylemek yerinde olur. Türkler bu ülkenin Makedonya Cumhuriyeti'nde ve Kosova Bölgesi'nde topluca yaşamaktadırlar. Ülkenin bazı yerlerinde de Türk ailelerinin yaşadığı bilinmektedir.

Türklerin kalabalık bir biçimde yaşadığı Kosova ve Makedonya'da bu halka mensup kişilerin kendi anadilinde öğrenim görme hakkı vardır; öyle ki bugün Türklerin yaşadığı köy ve kentlerde sekiz yıllık ilkokullar, üç, dört ve beş yıllık ortaokullar, bundan başka, iki yıllık bir yüksek okul ve Priştine Filoloji Fakültesi çerçevesinde dört yıllık Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü, Üsküp Üniversitesine bağlı bir Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü çalışmaktadır.

Bu ilk, orta, yüksek okullarda, fakültelerde eğitim ve öğrenim süreci yetkili devlet organları tarafından onaylanan ders plan ve programlarına uygun bir biçimde gerçekleştirilmektedir.

Bu yazımın konusu Yugoslavya'nın Kosova Bölgesi'nde, Türkçe ilkokul ve

Ortaokullar İçin Türk Dili ve Edebiyatı Ders Plan ve Programlarında Türk Halk Edebiyatının yeri olduğu için burada Kosova kent ve köylerindeki Türk okullarında Türk halk edebiyatına verilen yer ve, öneme değinmek istiyoruz. Kosova'da Türk dilinde okullar Halk Kurtuluş Savaşı'ndan biraz sonra 1951 yılında çalışmaya başladı. Demek oluyor ki bu yerlerde Osmanlı İmparatorluğu yani Türklerle başlatılan eğitim ve öğrenim süreci Balkan Savaşları ile kesilmiştir, öyle ki 1912-1951 yılları arasında Kosova'da Türk dilinde okullar çalışmamıştır; çünkü Türk halkı bu dönemde burada ulusal haklardan yoksundu. Ancak 1950 yılından sonra Kosova'da da Türk halkının kendi varlığını yaşatması, benliğini koruması için hazırlık ve girişimler yapıldı. 1951 yılında Türk dilinde okullar açıldı, Türk kültür ve sanat dernekleri kuruldu, radyo yayınları yapılmaya başladı.² Daha geçlerde bunu Priştine'de haftalık «Tan» gazetesinin, Prizren'de «Esin» kültür ve sanat dergisinin, Priştine'de «Çevren» yazın, bilim, kültür ve sanat dergisinin, Priştine'de «Kuş» çocuk dergisinin ve Prizren'de «Çığ» kültür ve sanat dergisinin yayınlanması ve kitap yayınları izledi.

Kosova'nın Prizren, Priştine, Tito

Mitroviçası, Gilân gibi kentlerinde ve Mamuşa, Dobırçan gibi köylerinde Türk dilinde ilk ve ortaokullarda dersler resmi olarak onaylanan ders plan ve programlarına göre yapılmaktadır.³ Bu ders plan ve programlarına göre gerçekleştirilen Türk dili ve edebiyatı derslerinde öğrencilere Türk atasözleri, deyimleri, türkülerimiz, tekerlemeler, bilmecelelerin yanı sıra halk ozanlarımızın hayatı, sanatı ve eserleri de açıklanmakta, okutulmaktadır.

Bu ders plan ve programlarına bir bakalım :

a) İlkokullar için Türk Dili ve Yazını Programı'nda

— I. sınıfta okul lektürü bölümünde «Sen Mi Satacaksın» fıkrası, tekerlemeler, bilmecele vb. öğretilmektedir;

— II. sınıfta okul lektürü bölümünde «Hoca'nın Yazısı» fıkrası tekerlemeler, bilmecele ve atasözleri vb. öğretilmektedir;

— III. sınıfta okul lektürü bölümünde «Kedi nerde» fıkrası, «En Büyük Zenginlik» başlıklı Türk masalı, bilmecele ve atasözleri vb. öğretilmektedir.

— IV. sınıfta okul lektürü bölümünde «Nasrettin Hoca ile Atlılar» fıkrası ve tekerlemeler okutulmaktadır;

— V. sınıfta, okul lektürü bölümünde «Doğuran Kazan» fıkrası, «Kızılırmak Türküsü vb. okutulmaktadır; ev lektürü bölümünde ise «Türk Masalları»na yer verilmiştir;

— VI. sınıfta okul lektürü bölümünde Karacaoğlan'ın «İncecikten Bir Kar Yağar» eserine yer verilmiştir; ev lektüründe ise yine Nasrettin Hoca fıkralarına yer verilmiştir;

— VII. sınıfta okul lektürü bölümünde Köroğlu Destanı hakkında bilgilerin çocuklara verilmesi öngörülmüştür;

— VIII. sınıfta ise, okul lektürü bölümünde Oğuz Kağan Destanı, Alişi-

min Kaşleri Kare, Rumeli Türküsü vb. eserlerin okutulması öngörülmüştür.

b) Yöneltilmiş Ortaöğretim İçin Türk Dili ve Yazını Programı'nda

— I. sınıfta derslerin işlemsel ödevleri arasında «Yugoslav, Türk ve dünya yazını yazın sanatının ve önemli yapıtlarının gelişme özelliklerini tanıtmak» ödevi vurgulanmakta, halk edebiyatı 1. ozanı, yazarı belirsiz Türk halk edebiyatı ve 2. ozanı, yazarı belirli Türk halk edebiyatı diye ikiye ayrılmaktadır.

Bu sınıfta okutup incelenmesi gereken eserler arasında şunlar da vardır :

— Nişanlısı ölen kızın ağıtı (Bolu, Düzce, Beyoğlu),

— İki Turnam Gelir Aklı Karalı

— Karagöz ve Ortaoyunu,

— Taştın yine deli gönül (Yunus Emre)

— Kaz Destanı (Kaygusuz Abdal)

— Gül Budamış Dal Dal Olmuş

(Öksüz Dede)

— Benden Selam Olsun Bolu Beyine (Köroğlu)

— Hey Ağalar Zaman Azdı (Gevheri)

— Genç Osman Destanı (Kayıkçı Kul Mustafa)

— İncecikten Bir Kar Yağar (Karacaoğlan)

— Dedim Dilber Yanakların Kızarmış (Aşık Ömer)

— Salınarak Yürü Koyun Kuzusu (Kâtibi)

— Kosova Türk Halk Edebiyatı Mehtapları vb.

— II. sınıfta Halk yazını bölümünde okutulup incelenmesi gereken eserler arasında şunlar da vardır :

— Sabahtan Uğradım Ben Bir Fidana (Erzurumlu Emrah)

— Telli Sazdır Bunun Adı (Dertli)

— Kalktı Göç Eyledi Afşar İlleri (Dadaloğlu)

— Uzun İnce Bir Yoldayım (Aşık Veysel)

— Prizren'li şair Aşık Ferki'den seçmeler vb.

Ortaokulların III. sınıflarında ve IV. sınıflarında halk edebiyatına ayrı bir yer verilmemiştir.

Sözü edilen ders plan ve programları ile «Türk halk mizahının en büyük filozofu sayılan Nasrettin Hoca»dan⁴ sekiz fıkranın, üç Türk masalı, dört halk türküsü, üç destan, beş koşma, iki koçaklama, iki taşlama, bir nefes, bir ağıt, bir ilâhi, bir deyiş, dört güzelleme ile Yunus Emre, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal gibi birçok şairlerimizin eserlerinin ve halk yaratıcılığımızdan anmadığımız birçok örneğinin okutulup incelenmesi öngörülmektedir.

Sonunda şunları ileri sürmeliyim :

Yugoslavya'da bugün yaşayan Türklerin varlığı ve benliği, bu devletin en büyük yasası sayılan anayasa ile ve anayasaya uygun olarak çıkarılan diğer düzenleme kuralları ile korunmaktadır. Bunu Kosova ve Makedonya'da eğitim sürecinin Türk dilinde gerçekleştiği okullar en iyi bir biçimde belgelemektedir. Bunları ileri sürmekle burada bu öğrencilerin bugün bile nice güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmemek doğru değildir. Örneğin bugün Kosova'nın çeşitli kent ve köylerinde çalışan ilkokullarda 2.000, ortaokullarda 400 ve üniversitelerde 100 kadar öğrenci, bunlara ders veren 200'e yakın öğretmen Türk dilinde ders kitapları, ders araçları ve pedagoji literatürünün yokluğu ya da ye-

tersizliği ile karşı karşıya gelmektedirler. Yugoslavya ile Türkiye arasında dostluk ilişkilerini daha da geliştirmek, eğitimle ilgili (özellikle ders kitapları ve ders araçlarını sağlamak, öğretmen ve öğrencilerimiz tarafından Türk dilinin doğru dürüst kullanılmasını sağlamak amacıyla) somut anlaşmalara varmak için dost devletin beraber atması gereken önemli adımlardan biri olmalıdır. Böylece Yugoslavya'da Türk halkının varlığı bir destek daha görmüş, iki ülke arasında kurulan dostluk bağları yeni bir boyut kazanmış olur.

1. Bkz. Mala Enciklopedija Prosveta, 2, K-P, Prosveta, Belgrad, 1978y, s. 16.
2. Kosova'da yaşayan Türk halkının haklarının resmen tanınmasıyla ve Türk dilinde okulların açılmasıyla ilgili bilgiler için Altay Suroy Receboğlu'nun «Doğru Yol» Derneği'nin 35 Yaşı başlıklı raporunun okunması gereklidir.
3. Mr. Bedridin Koro bu programlarda Türk tarihine verilen yeri ilginç bir biçimde incelemiştir. Bkz. Bedridin Koro, Yugoslavya SFC'nin Kosova SÖB'nde Türk Dili Üzere Eğitim Gören İlkokul ve Ortaokullarda Tarih Dersi Plan ve Programlarında Türk Tarihinin Yeri, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı : 59, Nisan 1989 y. İstanbul, sf. 87.
4. S. Kemal Karaalioğlu, Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü, Genişletilmiş II. basım, İnkilâp ve Aka, İstanbul 1982 y., sf. 381.